https://doi.org/10.52673/18570461.26.1-80.15
CZU: 37:323.15(498)"1925"

MINORITĂȚILE ETNICE (BULGARII ȘI GERMANII) ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL AL REGATULUI ROMÂNIEI DUPĂ 1925

Doctor în istorie **Marina MIRON**
E-mail: marinamiron09.72@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9855-8461
Institutul de Istorie al USM

© 2026. Drepturile de autor aparţin autorului. Licenţă: CC BY 4.0.

ETHNIC MINORITIES (BULGARIANS AND GERMANS) IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF THE KINGDOM OF ROMANIA AFTER 1925

Summary. The paper examines the legislative framework of education in Greater Romania, with particular attention to the reforms introduced after the 1923 Constitution and the 1924 Law on State Primary Education, which established the principles of compulsory, free, and unified schooling. Based on specialized literature, local monographs, oral testimonies, and materials collected through questionnaires and online community discussions, the author analyzes how these reforms were implemented in localities with ethnic minority populations, particularly among the Bulgarian and German communities. The research highlights both the challenges encountered – such as resistance among the population to compulsory schooling, insufficient educational infrastructure, and restrictions on education in mother tongues – as well as the positive outcomes of the reforms, including increased literacy levels, expanded access to education, and the role of Romanian teachers in the socio-cultural development of these communities. The article emphasizes the complex nature of interwar educational policies and contributes to a more nuanced reassessment of the collective memory of this historical period.

Keywords: interwar education, Bessarabia, ethnic minorities, Bulgarian schools, German schools.

Rezumat. Articolul examinează cadrul legislativ al învățământului din România Mare, în special reformele introduse după Constituția din 1923 și Legea învățământului primar din 1924, care au instituit principiile obligativității, gratuității și unificării sistemului educațional. Pe baza literaturii de specialitate, a monografiilor locale, a mărturiilor orale și a materialelor colectate prin chestionare și din comunități online, autorul analizează modul în care aceste reforme au fost implementate în localitățile cu populație minoritară, în special în rândul comunităților bulgare și germane. Cercetarea evidențiază atât dificultățile întâmpinate – rezistența populației față de obligativitatea școlarizării, lipsa infrastructurii și limitarea învățământului în limbile materne –, cât și efectele pozitive ale reformelor, precum creșterea nivelului de alfabetizare, extinderea accesului la educație și rolul unor cadre didactice române în dezvoltarea socio-culturală a acestor comunități. Articolul subliniază caracterul complex al politicilor educaționale interbelice și contribuie la o reevaluare mai nuanțată a memoriei colective privind această perioadă istorică.

Cuvinte-cheie: educație interbelică, Basarabia, minorități etnice, școli bulgare, școli germane.

În perioada interbelică, statele din spațiul european erau preocupate de crearea unor condiții favorabile pentru dezvoltarea educației, alocând resurse financiare din bugetele publice. În analiza proceselor de construcție națională din spațiul românesc, unii cercetători români subliniază rolul esențial al școlii ca instrument al edificării identității naționale, arătând că statul român, preluând modele educaționale occidentale și adaptându-le la contextul local, a utilizat sistemul școlar atât pentru formarea elitelor administrative necesare funcționării statului, cât și pentru consolidarea atenției asupra programelor și supravegherii procesului educațional [1].

În centrul atenției prezentului articol se află minoritățile etnice din Basarabia și modul de organizare a procesului educațional în aceste comunități, cu accent pe etnicii bulgari și germani. Analiza se concentrează în special asupra învățământului oferit în școlile de stat. În cadrul articolului ne propunem să elucidăm următoarele aspecte:

- modul în care aprobarea noii legislații în domeniul educației a influențat situația învățământului din fostele colonii ale minorităților etnice din Basarabia;
- felul în care educația era percepută în comunitățile etnice în perioada interbelică, potrivit mărturiilor contemporanilor;

▪ modul în care sistemul educațional din România Mare este perceput astăzi în societatea contemporană, în special în comunitățile minorităților etnice din Republica Moldova.

Creșterea interesului pentru istoria locală în ultimii ani, manifestată atât în rândurile tinerilor, cât și în rândul cercetătorilor și al entuziaștilor locali din diferite localități – foste colonii ale minorităților etnice din sudul țării și din arealul Bugeacului de Sud (astăzi aflat administrativ în jurisdicția Ucrainei) – confirmă necesitatea cercetării epocii interbelice, care în perioada sovietică a fost aproape intenționat ștearsă din memoria localnicilor. Unul dintre subiectele sensibile rămâne situația învățământului în satele populate majoritar de minorități etnice.

Cercetarea a inclus analiza volumelor dedicate istoriei locale, scrise de autori de origine bulgară sau germană, în scopul identificării opiniilor acestora referitoare la sistemul educațional și ș rezultatele acestuia pentru comunitățile minoritare în perioada interbelică. De asemenea, prin intermediul unor chestionare elaborate de autoarea articolului, completate atât în cadrul discuțiilor directe cu martori ai perioadei interbelice din satul Stoianovca, raionul Cantemir, cât și prin intermediul instrumentelor online care permit completarea la distanță a formularelor, au fost colectate răspunsuri la un șir de întrebări relevante pentru tematica cercetării. Totodată, a fost analizat conținutul unor grupuri online create de reprezentanții mai multor localități – foste colonii ale etnicilor bulgari din Republica Moldova și Ucraina –, unde, pe lângă alte subiecte, a fost abordată problema sistemului educațional în perioada interbelică.

CADRUL GENERAL AL SISTEMULUI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI DE STAT ÎN REGATUL ROMÂNIEI

Așadar, cum am menționat și într-un articol precedent, România Mare a semnat la 9 decembrie 1919, la Paris, „Tratatul privind minoritățile", prin care oferea tuturor minorităților etnice din teritoriile devenite parte a statului român după Unirea din 1918 o serie de garanții, printre care cele acordate limbii și culturii acestora: păstrarea instituțiilor sociale și religioase, precum și o anumită cotă din încasările fiscale de stat pentru aceste instituții [2, p. 104].

Adoptarea noii Constituții a României la 26 martie 1923, considerată una din cele mai democratice constituții din Europa interbelică, a creat condițiile necesare pentru elaborarea și promulgarea unei noi Legi a învățământului în România unificată. Această lege era menită să asigure acces egal la instruire pentru toate categoriile sociale și să răspundă atât necesităţilor prezentului, cât și celor ale viitorului. Potrivit articolului 24, învățământul era declarat liber, în condiţiile stabilite prin legi speciale. Învăţământul primar era obligatoriu, iar în școlile de stat acesta era gratuit. Statul, judeţele și comunele aveau obligația de a acorda ajutoare și înlesniri elevilor lipsiți de mijloace materiale, în toate gradele de învăţământ, în măsura și modalităţile prevăzute de lege [3].

În ceea ce privește „Legea învăţământului primar al statului și învăţământului normal-primar" din 26 iulie 1924, aceasta a urmărit, în ansamblu, unificarea sistemelor de învăţământ moștenite din provinciile românești, a legislației școlare și a programelor de studiu, lichidarea analfabetismului, formarea unei culturi generale și a unei culturi practice utilitare specifice regionale, educaţia moral-civică și fizică etc. [4, art. 7].

Pentru prima dată pe teritoriul României întregite a fost instituit, la nivel normativ, un cadru legislativ care consacra principiile unității, obligativității și gratuității învățământului primar. Fiecărui cetățean, indiferent de confesiune, origine etnică, statut social sau situație materială, îi era garantat accesul la educație, iar cetățeanul era obligat să frecventeze una dintre instituțiile de învățământ primar autorizate de stat. Limba de instruire în școlile primare de stat a fost stabilită limba română. Totodată, erau specificate și anumite garanții pentru comunitățile minoritare: „În comunele cu populaţie de altă limbă decât limba română, Ministerul Instrucţiunii Publice va înfiinţa școale primare cu limba de predare a populației respective, în aceeași proporţie ca și comunele românești. În aceste școale studiul limbii române va fi însă obligatoriu în numărul de ore stabilit prin regulament" [4, art. 7].

Conform art. 65, în localități cu populație minoritară în care se găsea un „număr apreciabil de copii de origine română, în vârstă de școală, se va putea înfiinţa o școală cu limba de predare română" [5, p. 107]. De asemenea, potrivit aceluiași articol, pentru a proteja drepturile copiilor vorbitori de limbă română în comunitățile cu populație etnică minoritară, urmau să fie asigurate condiții legale pentru crearea a cel puțin două școli într-o localitate.

Totodată, cunoașterea limbii române era obligatorie pentru personalul didactic [4, art. 113, alin. e]. La angajarea în serviciu, membrii corpului didactic jurau „credinţă și respect Regelui, Constituției și legilor Ţării" [4, art. 132]. Învățătorii proveniți din rândul minorităților etnice care promovau examenul de limba română în anul 1923 erau scutiți de alte examene. Cu toate acestea, în cazul în care, în timpul inspecțiilor erau constatate lacune lingvistice ale acestora, ei puteau fi obligați să urmeze cursuri de specializare [4, art. 228].

În decursul anilor, în clasele primare elevilor li s-au predat următoarele discipline: religia, limba română, aritmetica, noţiuni elementare de geometrie, istoria românilor, geografia, dreptul civic, ştiinţele naturale şi cele fizice, igiena, desenul, muzica, educaţia fizică şi lucrul manual. De asemenea, în mediul rural, sub supravegherea maiştrilor şi maistrelor, se punea accent pe lucrări practice agricole pentru băieţi şi „lucrul de mână şi gospodăria" pentru fete [6, p. 93].

Regulamentul pentru aplicarea Legii învăţământului, aprobat la 24 februarie 1926, prevedea şi unele dispoziţii de tranziţie. Timp de cinci ani după punerea în aplicare a legii, şcolile care nu erau completate cu şapte clase puteau elibera certificate de absolvire pentru patru clase. Timp de un an, Ministerul se obliga să revizuiască posturile de învăţători, completându-le în conformitate cu art. 66 din lege, iar cele cu mai puţin de 20 de elevi urmau să fie desfiinţate [4, art. 66].

În realitate, procesul educaţional întâmpina dificultăţi considerabile, în special în Basarabia. În perioada stăpânirii ruse, autorităţile imperiale nu au aplicat principiul obligativităţii învăţământului, iar locuitorii provinciei, cu excepţia germanilor, erau mai puţin obişnuiţi cu şcoala şi cu necesitatea acesteia. Astfel, obligativitatea studiilor primare a întâmpinat o rezistenţă enormă în rândul etniei titulare, cât şi în cel al minorităţilor etnice. Numărul părinţilor care nu îşi trimiteau copiii la şcoală era atât de mare, „încât ar fi fost imposibil încasarea amenzilor fără tulburări" [7], deoarece părinţii care încălcau această lege erau pasibili de amenzi cuprinse între 200 la 500 de lei (estimativ, 1 leu din perioada interbelică ar putea echivala cu 20-30 de lei românești actuali în termeni de putere de cumpărare – *n.n.*).

REZULTATELE REFORMEI EDUCAȚIONALE PENTRU MINORITĂȚILE ETNICE

Din 1922 până în 1924, pe întreg teritoriul Regatului României au fost deschise şcoli naţionale, iar în aşezările cu populaţie minoritară etnică predominantă a fost introdusă predarea în limba minorităţilor respective, inclusiv în aşezările bulgare şi germane din zona Bugeacului, în sudul Basarabiei. Ca şi în şcolile cu predare în limba română, disciplinele de studiu pentru elevii din şcolile pentru grupuri etnice minoritare erau aceleaşi, cu adăugarea limbii materne (în cazul bulgarilor – bulgară, în cazul germanilor – limba germană etc.).

După Unire, autorităţile române au adaptat sistemul educaţional existent în Basarabia şi au păstrat şcolile din localităţile în care acestea existau încă din perioada ţaristă, integrându-le în noul sistem educaţional. Cel mai bine, în acest sens, în sudul Basarabiei erau puse la punct lucrurile în comunitatea germanilor, unde exista un sistem propriu de învăţământ, iar pregătirea cadrelor didactice era asigurată la Seminarul Pedagogic Evanghelic din Sărata (astăzi localitate aflată pe teritoriul Ucrainei), fondat în 1844 sub denumirea de Şcoală Wernerianã. Acesta a fost primul seminar pedagogic din întreaga Rusie de Sud, dar şi cea mai veche instituţie, oficial confirmată, de instruire a învăţătorilor din întregul Imperiu Rus [8, p. 152]. Urmărind ideea naţionalizării învăţământului în Regatul României, statul şi-a consolidat controlul asupra infrastructurii educaţionale, inclusiv asupra celei germane, prin naţionalizarea clădirilor şcolilor şi a locuinţelor învăţătorilor de confesiune evanghelică.

În opinia cercetătoarei Uta Schmidt, unirea Basarabiei cu România în 1918 a asigurat, într-o primă fază, supravieţuirea minorităţii germane pe teritoriul pe care se afla. Exproprierea şi deportarea au putut fi astfel evitate, germanii basarabeni fiind scutiţi de ceea ce îi aştepta pe germanii din satele de dincolo de Nistru, pe teritoriile aflate sub dominaţie sovietică [9]. Totodată, cercetătoarea consideră că integrarea în statul românesc a adus şi schimbări importante în viaţa economică, politică şi culturală a germanilor. Până la 1918, şcolile germane erau semiautonome din punct

Tabelul 1

Proporţia profesorilor germani şi români de-a lungul anilor '30 ai secolului XX

Indicator	Valori relevante
Nr. de şcoli germane (aprox. 1930)	140 de şcoli elementare în comunităţile germane
Numărul de profesori germani	
1933	202
1938	124-136
Numărul de profesori români în şcoli germane	
1933	cca 80
1938	124-238
Şcoli fără profesori nativi (aproximativ anul 1938)	Aproximativ jumătate din cele 140 de şcoli

Sursa: sistematizat de autoarea articolului în baza materialelor disponibile [10].

de vedere cultural și administrativ, menținând limba germană în predare chiar și în fața presiunilor de rusificare. Datorită politicii urmărite de autoritățile românești față de minoritățile etnice, „germanii își vedeau din ce în ce mai mult amenințată autonomia culturală care le fusese garantată explicit prin decret regal în 1918. Cu trei excepții, școlile germane au intrat în proprietatea statului" [9].

Cercetătoarea Ute Schmidt consideră că numărul profesorilor de proveniență germană a fost redus în mod intenționat, iar aproape jumătate din cele 140 de școli germane au rămas fără niciun profesor german. În cele din urmă, limba germană a fost interzisă ca limbă de predare în școlile germane. Abia în 1939, deci cu un an înainte de evacuarea foștilor coloniști, școlile expropriate au fost înapoiate comunităților germane printr-un decret regal [9].

Mai mulți cercetători contemporani, în special cei de proveniență germană, au considerat aceste acțiuni cel puțin „neprietenoase" față de etnicii germani de pe teritoriul statului român. Potrivit cercetătorului Ph. H. Blasen, ostilitatea față de învățământul în limba germană din sudul Basarabiei a persistat ani la rând. Drept dovadă, el aduce exemplul unui ziar local german, *Deutsche Zeitung Bessarabiens*, în care a fost publicată, la 17 noiembrie 1937, o scrisoare trimisă de inspectoratul școlar al județului Cetatea Albă către consistoriul districtual al Bisericii Evanghelice din Tarutino, la 24 septembrie 1937. Scrisoarea preciza că „limba germană putea fi predată ca materie extracurriculară timp de două ore pe săptămână, dacă existau suficiente camere disponibile". Autorul scrisorii cerea parohiilor „să închirieze și să mobileze camere adecvate pentru a obține permisiunea oficială" [10, p. 57]. Concluziile studiului realizat de Ph. H. Blasen arată că politica educațională a statului român în sudul Basarabiei, în anii 1930, a oscilat între concesii limitate și măsuri restrictive. Deși comunitatea germană a solicitat restituirea patrimoniului școlar și garantarea drepturilor lingvistice, autoritățile au menținut o politică de românizare, limitând dezvoltarea învățământului confesional și public în limba germană. Concesiile parțiale din 1939 nu au schimbat tendința generală, statul român nerecunoscând pe deplin drepturile educaționale prevăzute de tratatele internaționale [10, pp. 53-71].

De asemenea, reprezentanții minorităților etnice erau nemulţumiţi de introducerea examenelor severe la sfârșitul fiecărei etape de studiu și de adoptarea modelului francez, cu caracter unitar și clasicist [11, p. 221]. Cercetătoarea Luminița Fassel vorbește atât despre avantajele obținute de populația germană prin reorganizarea școlilor secundare rusificate, cât și despre anumite restrângeri. Autoarea califică introducerea examenului de bacalaureat (chiar dacă a fost publicat în Monitorul Oficial) drept o „duritate neașteptată în procesul de funcţionare a școlilor, în special a celor minoritare"; de asemenea, aceasta acuză oficialitățile centrale și județene că „zguduiau frecvent" școlile menționate prin „intervenţie abuzivă" [12, pp. 73-77]. Cercetătoarea Ute Schmidt subliniază – în cazul școlilor cu predare în limba germană – că introducerea, în 1925, a examenului de bacalaureat centralizat îi obliga pe elevi să-l susțină în limba română, într-un gimnaziu de stat [8, p. 165].

În comunitatea bulgarilor, organizarea procesului educațional în limba maternă, dar și menținerea unor astfel de școli, a fost și mai complicată, deoarece, în perioada țaristă, procesul educațional în școlile din satele bulgare se desfășura în limba rusă. Pentru început, profesorii care predau în limba bulgară au fost instruiți la cursuri speciale organizate în orașul Bolgrad. Totodată, din Bulgaria au fost aduse circa 5.000 de manuale pentru nevoile procesului educațional [2, pp. 106-107]. Școlile deja existente în localitățile cu populație bulgară au fost păstrate și adaptate noului sistem educațional. Însă, începând cu 1925, școlile cu predare în limbile minorităților etnice din Basarabia au început să fie transformate în instituții de învățământ cu limbă de predare exclusiv româna. Acest fapt este subliniat de majoritatea cercetătorilor contemporani de origine bulgară.

O parte dintre acești cercetători rămân constructivi, observând și plusurile, și minusurile unui proces atât de complex. Conform opiniei cercetătorilor Nicolai Cervencov și Ivan Duminica, autorii studiului dedicat istoriei orașului Taraclia, „păstrarea școlilor care funcționau în Taraclia încă din perioada țaristă a asigurat continuitatea procesului educațional și a contribuit la creșterea mai rapidă a numărului de taraclieni alfabetizați. Datele recensământului din 1930 arată că rata generală de alfabetizare pentru întreaga localitate era de 28,4%" [13, p. 349]. Studiul confirmă faptul că numărul bărbaților știutori de carte era mai mare decât cel al femeilor, fapt explicat de cercetători prin păstrarea modului patriarhal de viață în familiile din Taraclia, „... când multe familii, din motive economice, alegeau mai degrabă munca pe câmp pentru copiii lor decât educația școlară" [13, p. 349]. Deși autorii păstrează o anumită reticență fața de faptul că, în perioada interbelică, studiile în localitatea Taraclia au fost trecute la predarea în limba română, aceștia recunosc că, în instituțiile respective, au fost create condiții pentru o acoperire mai largă a educației copiilor de vârstă școlară, inclusiv a fetelor; elevilor li s-au oferit cunoștințele necesare de limba română și de alte materii. Prezența în colectivele profesorale a dascălilor locali din familiile bulgare a asigurat conservarea limbii și culturii bulgare în școlile din Taraclia [13, p. 356].

Studiul istoric dedicat satului Colibabovca (rn. Leova) este bine documentat cu materiale de arhivă, iar autorul prezintă destul de obiectiv perioada interbelică din viața comunității. Referindu-se la reforma școlară adoptată în România, autorul subliniază faptul că aceasta a dus la deschiderea unei școli primare mixte în satul Colibabovca, în 1922. „La început, aceasta nu avea o clădire proprie, spațiile erau închiriate de la proprietari privați. Autorul monografiei I. Pascov menționează că, potrivit spuselor bătrânilor din sat, spațiile pentru școală erau închiriate de la Derminji Petr Dmitriev, Pavski Petr Ivanov, Maev Avraam Ivanov și Volkova Elena Ivanova. Amplasarea școlii în case private, care, de regulă, nu erau potrivite pentru scopuri educaționale, a dus la înțelegerea necesității construirii unei clădiri speciale pentru școală" [14, p. 160]. Totodată, autorul subliniază că, deși „primele informații despre construcția unei clădiri speciale pentru școală datează din 1924, conform amintirilor bătrânilor, abia în 1935 sătenii au făcut chirpici pentru școală, au ridicat pereții și au pus un acoperiș din tablă galvanizată. Generația mai în vârstă a satului își amintește de o placă pe acoperiș datată cu 1935. Construcția a fost finalizată în 1936. Acest lucru este confirmat de informațiile de arhivă" [14, p. 160].

Cercetătorul Ivan Pascov conchide că „în perioada interbelică în satul Colibabovca a fost deschisă o școală primară mixtă, care a creat condiții pentru o acoperire mai largă a copiilor de vârstă școlară, inclusiv a fetelor. Aceasta le-a oferit elevilor o bună cunoaștere a limbii române și a altor materii, dar din motive subiective și obiective, lipsa personalului didactic, evenimentele de la începutul anilor ,40 ai secolului al XX-lea și așa mai departe, școala nu a putut rezolva problema formării personalului pentru sat, întrucât școala nu a fost transformată în instituție de învățământ de șapte ani" [14, p. 168].

Cercetătorul Ivan Duminica, în lucrarea sa dedicată istoriei Bisericii Adormirea Maicii Domnului din satul Chirsovo, include informații documentate despre funcționarea școlilor în această localitate cu populație mixtă, formată din bulgari și găgăuzi. Autorul scrie că, într-o clădire aparținând bisericii, funcționa școala parohială, care în 1921 a fost transformată în prima școală cu predare în limba bulgară, iar din 1925 a devenit școală primară de fete cu predare în limba română, ajungând până în 1942 la aproximativ 200 de eleve. Această școală, fiind înființată în perioada țaristă, cu predare în limba rusă, a fost păstrată în perioada interbelică și adaptată pentru predare în limba română în perioada administrației românești. Infrastructura școlii era modestă, iar procesul educațional a suferit în 1941 din cauza degradării clădirii. Întreținerea instituției se baza pe resursele comunității, inclusiv venituri agricole și fonduri colectate local [15, p. 133-135]. În perioada țaristă, aici a funcționat și o școală ministerială, transformată în 1921 în a doua școală bulgară și reorganizată în 1925 ca Școala nr. 1 pentru băieți, cu predare în limba română; ulterior a fost creată și Școala nr. 2 pentru băieți [15, pp. 138-139]. Autorul studiului conchide, pe baza documentelor de arhivă referitoare la inspecțiile școlare, că au fost constatate condiții materiale precare, iar școlile funcționau în clădiri private. De asemenea, se înregistra un nivel moderat al frecvenței școlare. Activitatea educațională era susținută de cadre didactice locale, iar în perioadele de deficit de personal, preoții și cântăreții bisericești au fost implicați în predare, în special la religie și muzică bisericească, în conformitate cu directivele Ministerului Cultelor [15, p. 150].

Alți cercetători ai istoriei satelor bulgare sunt mult mai reticenți, printre aceștia numărându-se autorii studiului dedicat satului Valea Perjei (rn. Taraclia). Conform opiniei acestora, „în anii «ocupației românești» (sintagma aparține autorilor studiului analizat – n.n.), învățământul în toate școlile se desfășura exclusiv în limba română, cunoașterea rugăciunii «Tatăl Nostru» în limba română era obligatorie, pentru necunoașterea acesteia copiii erau bătuți" [16, pp. 42-43]. Autorii mai notează că o altă pedeapsă era așezarea copiilor pe boabe de porumb în genunchi sau obligarea acestora să stea în colț o oră întreagă cu mâinile ridicate. Înscrierea școlarilor nu era obligatorie, doar o mică parte dintre fete studiau la școală; fiecare locuitor își putea răscumpăra copilul de la obligația de a merge la școală, contribuind cu o anumită sumă de bani sau cu cereale la primărie. În timpul recoltei, copiii continuau să absenteze de la școală, deoarece agricultura privată necesita mulți muncitori [16, pp. 42-43].

Totuși, statul a avut grijă ca în satele mici cu populație majoritar formată din minorități etnice, dar incluse în comune mai mari cu populație majoritară vorbitoare de limba română, să fie înființate școli separate pentru copiii localnicilor. În acest sens, poate fi adus exemplul satului Stoianovca, parte a comunei Țiganca, plasa Ștefan cel Mare, județul Cahul. În urma discuțiilor cu câteva persoane născute în perioada 1931–1935, am putut constată că, până la anexarea Basarabiei de către URSS în 1940 și în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, acești copii mergeau la școală în localitatea lor natală. Școala era amplasată într-o casă privată, care aparținea familiei lui Efim Todorov, supus represiunilor la revenirea puterii sovietice. Acesta avea în proprietate două case, una dintre ele fiind adaptată nevoilor procesului educațional. Profesor era domnul Curcudel, al cărui prenume nimeni nu îl mai ține minte. Elevii învățau din toamnă până la 15 iunie,

iar școala era frecventată doar de copiii din localitate, deși unul dintre respondenți a menționat că în clasa lor învăța și un băiat din satul vecin, Taraclia [17]. În clase era un număr diferit de copii – de la 6 [18] la 15 elevi [19]. Lecțiile aveau loc de luni până sâmbătă inclusiv, clasele I și a IV-a învățau de dimineață, iar clasele a II-a și a III-a – după-amiază, clasele fiind comasate. Curriculumul de studii includea limba și literatura română, aritmetica, religia, din clasa a IV-a – științele naturii, fizica și istoria [19]. La dispoziția elevilor erau puse manuale de limba și literatura română, aritmetică, istorie, științele naturii și fizică, iar pentru clasa I – Abecedarul. Una dintre respondente își amintește că evaluarea cu note se făcea începând cu clasa a II-a. Fiind în 1939 elevă în clasa I, aceasta menționează că temele pentru acasă nu erau complicate – a memora o poezie, o rugăciune sau a rezolva o problemă la aritmetică [20]. Disciplina era menținută strict, în fiecare zi lecțiile începeau cu verificarea băsmăluțelor pentru nas și cât de curate erau mâinile. Erau pedepsiți elevii cu unghii murdare sau cu mâini neîngrijite [19].

Lipsa informațiilor veridice în perioada sovietică despre viața comunităților etnice în perioada interbelică, absența interesului față de martorii oculari ai perioadei, pierderea, odată cu trecerea timpului, a posibilității de a colecta date de la „prima sursă" și impunerea unei opinii comune că „pe vremea românilor a fost foarte rău" și-au jucat rolul lor. Astăzi, urmașii grupurilor etnice minoritare din Republica Moldova sunt marcați de aceste clișee, fără a-și pune întebarea „cum a fost în realitate?".

În comunitățile virtuale ale localităților cu populație compactă minoritară (de exemplu, ale bulgarilor: „Стояновка – история и люди", „КАМЧИК, історія з 1830" etc.), create pe platforme de social media, au început să apară teme de discuții „incomode", una dintre acestea fiind perioada interbelică (în limba bulgară „румынското време"). Deși predomină opinii precum „ne-au bătut profesorii români, deoarece nu am fost de-ai lor, eram bulgari, de aceea ne-au bătut", pot fi observate comentarii care se bazează pe argumente obiective: „Nu justific metoda de pedeapsă fizică pentru o lecție neînvățată, dar vreau să remarc că în acele vremuri o astfel de pedeapsă nu era doar la români..." (Galina Skomorokhova) [21].

Un alt subiect deosebit de sensibil este rolul dascălilor originari din România în educația copiilor din grupuri etnice minoritare. Cercetătorii din Republica Moldova recunosc că dispun de relativ puține informații despre activitatea profesorilor români din Basarabia în perioada interbelică și, cu atât mai puțin, despre munca lor în așezările bulgare din Bugeac. Confirmarea influențelor pozitive ale dascălilor români asupra vieții socio-culturale în localitățile populate de bulgari o găsim în materialele științifice și de popularizare a științei publicate de cercetătorul Ivan Duminica, de exemplu, studiul documentar despre profesorul din satul Kamcik, Nicolae Aelenei [21]. În studiul istoric al satului Colibabovca, autorul Iv. Pascov menționează că „Nicolae Popa, profesorul de proveniență română, a lucrat ca director al școlii în Colibabovca timp de 12 ani și a contribuit la îmbunătățirea prezenței școlare, în special în rândul fetelor, datorită activității susținute de acest învățător, multe femei născute în anii 1926–1927 și mai târziu au putut citi și scrie și cunoșteau limba română mai mult sau mai puțin satisfăcător. De asemenea, el a depus mult efort în activitățile extracurriculare. În 1933, Nicolae Popa a deschis căminul cultural pentru tineretul rural, pe bază de voluntariat, în incinta școlii. A creat un muzeu al educației patriotice chiar în școală. A organizat întâlniri și discuții cu populația pe teme culturale, sanitar-igienice și de altă natură. Pe lângă plantarea de copaci în jurul școlii, a organizat plantarea de salcâmi de-a lungul drumului Colibabovca-Orac" [14, p. 164]. Lucrarea dedicată istoriei locale a satului Valea Perjei conține, de asemenea, informații interesante despre profesorii care au activat în școala rurală în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Autorii studiului menționează numele unui oarecare locotenent-colonel al armatei române, Marin Mariicu, care a acceptat să predea în Valea Perjei în 1941, deoarece avea studii pedagogice. În amintirile elevilor săi el a rămas pentru totdeauna ca o persoană înaltă, frumoasă, zâmbitoare și amabilă. O altă personalitate, care s-a întipărit în memoria localnicilor, a fost preotul sătesc și învățătorul de religie, românul Ursu Dormidont. Acest învățător și preot a rămas în Basarabia după cel de-Al Doilea Război Mondial, însă, la scurt timp, a murit tragic în urma represiunilor [16, pp. 44-45].

Procesul complex de naționalizare a școlilor în Regatul României a dat roade importante. În doar un deceniu, administrația românească a reușit să dubleze numărul persoanelor știutoare de carte în Basarabia, fenomen unic în comparație cu celelalte regiuni ale României. Chiar dacă statisticile privind știința de carte arată foarte clar că Basarabia continua să rămână, în 1930, provincia cu cel mai mare număr de analfabeți din România (38,1% știutori de carte), schimbarea era evidentă comparativ cu situația de până la Unire, când știau carte doar 19,4% din totalul populației [22, p. X]. În mentalul colectiv basarabean, această operă de alfabetizare a intrat sub denumirea de „cele patru clase românești", care, în diferite circumstanțe istorice, au fost relatate basarabenilor de bunici și străbunici [7].

Așadar, statul român interbelic a creat un cadru legislativ modern, unitar și gratuit pentru învățământul

primar, însă aplicarea acestuia în Basarabia – regiune cu un nivel scăzut de alfabetizare și cu experiență limitată în educația obligatorie – a întâmpinat dificultăți majore. În timp ce unele comunități minoritare (în special cele germane) dispuneau încă din perioada țaristă de structuri educaționale solide, altele, precum bulgarii, doar pentru scurt timp au reușit să organizeze procesul de învățare în limba maternă.

Comunitățile bulgare și germane au resimțit diferit politicile educaționale ale statului român. Pentru unii, conform opiniilor cercetătorilor, trecerea la predarea în limba română a reprezentat o limitare a identității culturale și o manifestare a politicii de românizare; pentru alții, reformele, pe lângă efectele nedorite, au adus beneficii reale, precum creșterea alfabetizării, extinderea accesului la educație pentru fete, îmbunătățirea infrastructurii și implicarea pozitivă a unor dascăli români în viața comunităților. Lipsa unei cercetări ample în perioada sovietică a favorizat perpetuarea unor percepții negative, adesea bazate pe generalizări sau amintiri fragmentare.

Interesul actual al reprezentanților acestor minorități, în special al bulgarilor, evidențiază dorința de a depăși clișeele impuse în perioada sovietică („румынското време" / „rumynskoto vreme" ca timp al abuzurilor) și de a înțelege în mod nuanțat realitățile interbelice. Noile cercetări arată că această perioada a fost complexă: marcată de tensiuni culturale, dar și de modernizare educațională, creșterea alfabetizării și aportul semnificativ al cadrelor didactice române. Această reevaluare contribuie la reconstrucția memoriei colective și la o înțelegere mai obiectivă a conviețuirii interetnice care a avut loc în România Mare.

Articol recepționat: 5 decembrie 2025
Articol acceptat: 4 martie 2026

BIBLIOGRAFIE

1. Cojocaru, C. Școala în perioada interbelică, [online] https://pedagoteca.ro/sciala-in-perioada-interbelica/ (consultat: 10.10.2025).

2. Miron, Marina. Situația învățământului pentru minoritățile etnice în Basarabia între anii 1917–1923, în: Dialogica. Revista de studii culturale și literatură, nr. 2, 2024, 100-109. https://doi.org/10.59295/DIA.2024.2.13

3. Constituția României din 1923, publicată în MO nr. 282/29, martie 1923, [online] https://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.htp_act_text?idt=1517 (consultat: 15.08.2025).

4. Legea învățământului primar al statului și învățământului normal-primar, 24 iulie 1924, în: Monitorul Oficial nr. 161, 26 iulie 1924, 8602-8629.

5. Florin-Răzvan, M. Problema învățământului în limba maternă (1918–1938). Studiu de caz: minoritatea ucraineană din România (I), în: Studii și articole de istorie, vol. LXXXII, 2015.

6. Mafteuță, Natalia. Legea pentru învățământul primar al Statului și învățământul normal-primar din 26 iulie 1924 și rezultatele aplicării ei în Basarabia, în: Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători. Vol. I, Secția Istorie. Ediția a V-a, 31 martie 2011, Chișinău.

7. Țîcu, O. Basarabia în cadrul României reîntregite (VI): Reforma învățământului și „cele patru clase românești", [online] https://moldova.europalibera.org/a/basarabia-%C3%AEn-cadrul-rom%C3%A2niei-re%C3%AEntregite-vi-reforma-%C3%AEnv%C4%83%C8%9B%C4%83m%C3%A2ntului-%C8%99i-cele-patru-clase-rom%C3%A2ne%C8%99ti-3-/30589972.html (consultat: 16.09.2025).

8. Schmidt, Ute. Basarabia. Colonii germane de la Marea Neagră. Chișinău: Cartier, 2014. 420 p.

9. Istoria și viața de zi cu zi a coloniștilor germani din Basarabia (Vasile Ernu în dialog cu Ute Schmidt), [online] https://platzforma.md/arhive/2441?utm (consultat: 14.09.2025).

10. Blasen, P.H. Romanianization and Half-Hearted Concessions. The Last Four Years of German-Language Education in Southern Bessarabia (1936–1940), în: Plural. Istorie, Cultură, Societate, no. 1, 2021, Chișinău: ARC, 53-71. https://doi.org/10.37710/plural.v9i1_4

11. Mafteuță, Natalia. Învățământul secundar teoretic de stat din Basarabia în perioada interbelică, în: Anuarul Institutului de Istorie, nr. 1, 2011, 204-223.

12. Fassel, Luminița. Reformele Școlare românești de după 1919 și presa germană din Basarabia, în: Revista de lingvistică și știința literară, nr. 2, 1995, 73-77.

13. Cervencov, N.; Duminica, I. Taraklii – 200 let, tom pervyy (1813–1940). Kishiniov: Bons Offices, 2013, 609 p.

14. Paskov, I. Colibabovca. Bolgarskoye selo na severe Budzhaka. Kishiniov: Bons Offices, 2011. 231 p.

15. Duminica, I. Hram Uspeniya Bozhiyey Materi selo Kirsovo. Istoricheskiye aspekty. Kishineu, 2012. 280 p.

16. Maleshkova, Anna; Dimov, D.; Kurtev, N. Valya Perzhey. Kishiniov: Rodnoye slovo, 1998. 159 p.

17. Respondent – Gheorghii Arabadji, s. Stoianovca, rn. Cantemir, a.n. 01.01.1933.

18. Respondent – Todor Petrov, s. Stoianovca, r. Cantemir, a.n. 12.06.1935.

19. Respondentă – Anna Taucchi, s. Stoianovca, rn. Cantemir, a.n. 1931.

20. Respondentă – Varvara Malcova, s. Stoianovca, rn. Cantemir, a.n. 24.04.1933.

21. Duminica, I. Uchitel' iz Kamchika – domnul Nikolaye Ayeleney. Vozvrashcheniye iz nebytiya, [online] https://www.facebook.com/groups/kamchik1830/posts/1101979620424801/ (consultat: 03.10.2025).

22. Recensământul general al populației României din 1930, vol. 3. Știință de carte. București: Imprimeria generală, 1938.

NOTĂ. Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului științific „Cultură și politică în contextul schimbărilor regimurilor politice: de la Basarabia românească la Republica Moldova" (codul 010402).